

RENÉ DE CLERCQ'S
GROOTSTE LIEFDE

RENÉ DE CLERCQ'S
GROOTSTE LIEFDE

DRUKKERIJ WED. G. VAN SOEST — AMSTERDAM

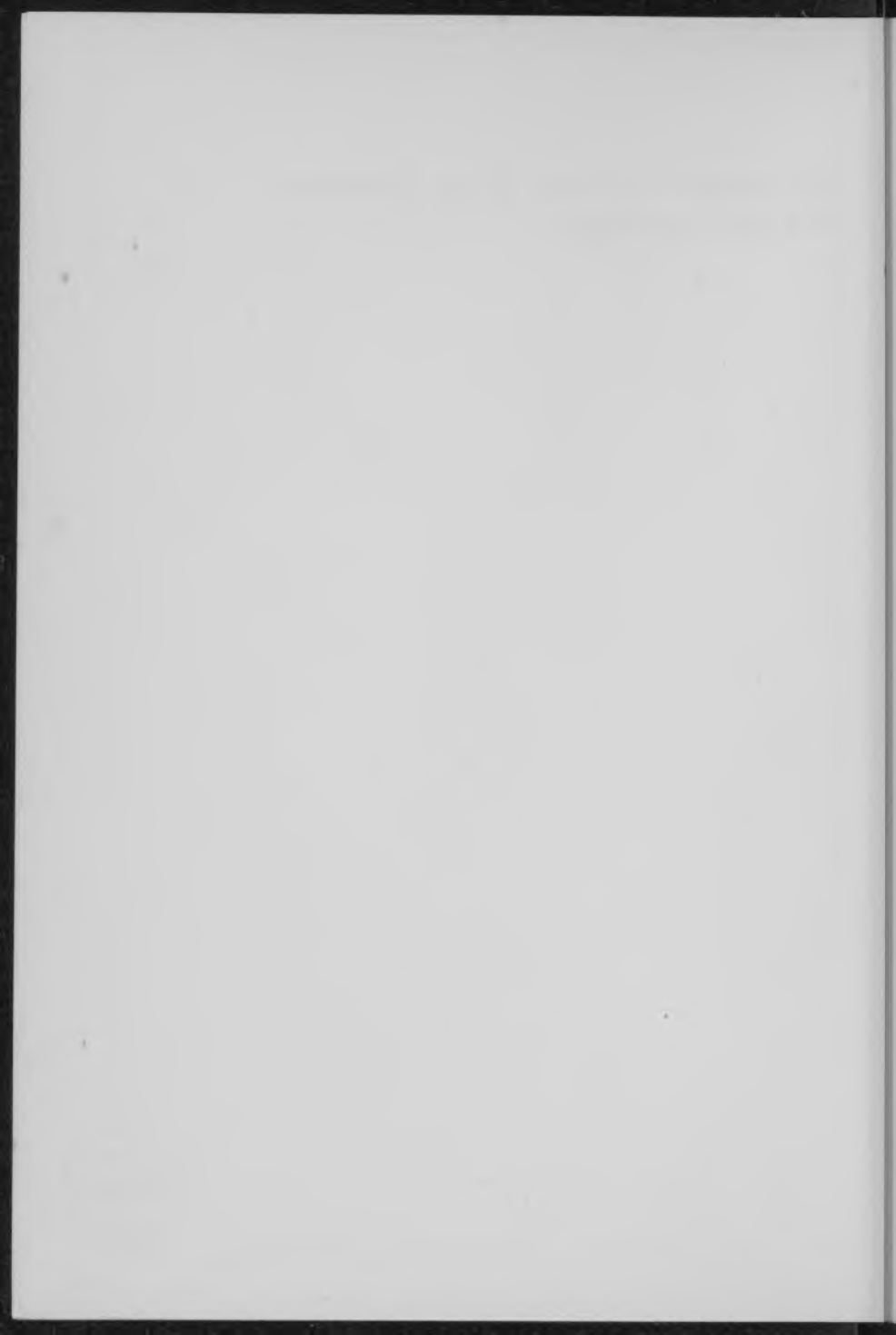
RENÉ DE CLERCQ'S
GROOTSTE LIEFDE





*Toegezonden aan allen, die de „Nagelaten
Gedichten” ontvingen.*





Het is een uiterst moeilijk te beantwoorden vraag, of de vaderlandsliefde, die ons menschen zonder uitzondering in meerdere of mindere mate eigen is, haar diepsten wortel heeft in onze aanhankelijkheid aan het land zelf van onze vaders (zooals het woord „vaderlandsliefde” denken doet), dan wel in onze genegenheid voor de menschen, die het bewonen. Ik voor mij ben geneigd, de laatste meening aan te nemen. Want al laat ook de natuur van het land, waarin wij in onze jonge jaren hebben gedoopt en onze wegen gezocht, een nooit geheel verdwijnenden invloed bij ons achter, het begrip „vaderland” wordt voor mij toch het diepst gesymboliseerd door dien kring van vrienden, dien wij ons in onze jeugd, in de jaren, dat wij van kind tot mensch werden, hebben gemaakt, den grondslag, waarop zich ons verder leven optrekt. In een „Abschied” bij zijn „Faust”, dat oorspronkelijk bestemd was om als tegenhanger tot de „Zueignung” de laatste regels van de tragedie in haar geheel

uit te maken, maar dat in den definitieven vorm er niet in werd opgenomen, doet Goethe, nadat hij den Faustischen oneindigheidsdrang vaarwel heeft gezegd in de woorden :

„Und hinterwärts, mit allen guten Schatten,
Sei auch hinfort der böse Geist gebannt,
Mit dem so gern sich Jugendträume gatten,
Den ich so früh als Freund und Feind
gekannt”,

uitkomen, waar voor den rusteloozen zoeker het heil is te vinden :

„Denn immer halt' ich mich an Eurer Seite,
Ihr Freunde, die das Leben mir gesellt.
Ihr fühlt mit mir, was Einigkeit bedeute :
Sie schafft aus kleinen Kreisen Welt in Welt”.

Ja, de vriendenkring onzer jeugd, hij is het eigenlijke heim der ziel, het „vaderland” in den diepsten zin des woords. En daarnaast ontstaat voor de meesten al gauw die andere kring, waarover René de Clercq heeft ge-

dicht : de huiskring, het gezin, vrouw en kinderen. En van deze liefde tot de naaste omgeving breidt zich ons gevoel uit tot het geheele volk, waartoe we behooren. En van dat volk gaat het, als het goed is — en dat wàs het bij René de Clercq ! — over op de menschheid in haar geheel. Maar volk en menschheid zullen in ons gevoel niet worden bereikt dan via een andere liefde, de liefde n.l. — en dit geldt voor dorpsbewoners eerder dan voor stedelingen ; wellicht zijn dorpsbewoners daarom in den grond zuiverder, beter menschen — tot onze geboortestreek en haar bewoners. Want de gevoelens voor vrienden en gezin zijn onafscheidelijk verbonden aan den grond en de menschen, waarop en te midden waarvan dat gezin gevestigd is en die vrienden leven. Zoo vereenigen zich toch weer de liefde tot het land zelf en die tot de menschen tot een eenheid.

Ik zeide hierboven, dat het eigenlijke heim der ziel is te vinden in de jaren, waarin men

van kind tot mensch wordt. Voor de meesten onzer zal dit zeker het geval zijn, en dat ook Goethe in het bovenstaand citaat op die jaren het oog heeft, schijnt mij onomstootelijk te volgen uit deze andere regels uit „Faust”, in het „Vorspiel auf dem Theater” te vinden :

„So gib mir auch die Zeiten wieder,
Da ich noch selbst im Werden war ;
Da sich ein Quell gedrängter Lieder
Ununterbrochen neu gebar ;
Da Nebel mir die Welt verhüllten,
Die Knospe Wunder noch versprach,
Da ich die tausend Blumen brach,
Die alle Täler reichlich füllten.
Ich hatte nichts, und doch genug :
Den Drang nach Wahrheit, und die Lust am
Gib ungebündigt jene Triebe : [Trug !
Das tiefe, schmerzenvolle Glück,
Des Hasses Kraft, die Macht der Liebe,
Gib meine Jugend mir zurück !”

Dat was voor Goethe — en ik herhaal het : voor de meesten onzer — het vaderland : de jaren der menschwording, niet de eigenlijke kinderjaren. Maar het kàn wel anders zijn ! En voor René de Clercq wàs het anders. In „Harmen Riels” ¹⁾ lees ik op blz. 15 : „Is de bloesem van den boom gevallen, de eigenlijke vrucht schuilt langen tijd heel klein, onvindbaar nietig, in de dichte bladeren eer ze van rijzende sappen zwelt, groeit, en, een weelde voor het oog, vollen wasdom bereikt en rijpheid. Aldus, na de lief en geurig bloeiende kindsheid, gaat de eerste jongelingschap gedoken voorbij. Oppervlakkige geesten schijnt ze het aanschouwen niet waard en toch !” Deze regels, door den schrijver uitgesproken, nadat hij Harmen’s eerste ontmoeting, in den tijd vóór zijn eerste communie, met Marva Graeve, die tien jaar later zijn vrouw zou zijn, be-

¹⁾ „Harmen Riels” is in groote trekken een autobiografie ; zie de Inleiding tot „Nagelaten Gedichten”.

schreven heeft, en voordat hij overgaat tot het schilderen van zijn verblijf in het priestercollege, waar hij overeenkomstig de illuzie van zijn moeder, maar tegen eigen neigingen, voor den geestelijken stand zou worden opgeleid, deze regels kunnen doen denken, dat voor René de Clercq de prillere jeugd van meer fundamenteele beteekenis is geweest dan de jaren der menschwording. En in zeker opzicht was dit dan ook het geval. Nog een ander voorbehoud moet ik maken ten opzichte van de stellingen, waarvan ik hierboven ben uitgegaan. Al heeft bij de meesten en ook bij Goethe het begrip vaderland zijn diepsten wortel in een genegenheid tot menschen, ook dit kan anders zijn. En er is reden om de vraag te stellen, of het bij René de Clercq niet toch wel degelijk de liefde tot de natuur van zijn geboortestreek was, tot het „Land”, waarnaar zijn eerste gedichten uitgingen, welke bij hem het begrip vaderlandsliefde bepaalde. Wanneer het in dit opzicht iets beteekent, waar de bron is te

vinden van het meest eigene in René de Clercq's jonge kunst, dan moet er hier op worden gewezen, dat die bron ligt in de wijze, waarop de natuur van zijn land door hem werd aanschouwd.

René de Clercq behoorde tot de Tachtigers, en wel tot de jongere generatie onder hen. Vóór hem hadden reeds velen hunner de natuur bezongen. Doch op andere wijze. Ik kan dit niet beter duidelijk maken dan door te herinneren aan het sonnet van Kloos : „Nauw zichtbaar wiegen op een lichten zucht”, een van de zuiverste weergaven eener natuurimpressie, die ik ken. Volkomen ijl en als van de direkte waarneming geabstraheerd. Men zou kunnen zeggen : Kloos ziet daar de natuur met de oogen, waarmede Rembrandt zijn menschen zag, een wijze van zien, die door van Deyssel in zijn aan Rembrandt gewijden bundel zoo onvergetelijk is beschreven. Maar René de Clercq zag de natuur van zijn land met de oogen, waarmee de Vlaming Frans Hals zijn menschen aan-

keek !¹⁾ Vol open, zinnelijke, warme vreugde ! Er hangt in het Louvre een stukje van hem, voorstellend een zigeunermeisje, waarvan alleen hoofd en bovenlijf op het doek staan afgebeeld, en dat ons recht in het gelaat kijkt. Van dit schilderij wil de overlevering, dat hij het in den tijd van een uur heeft geschilderd. Wie het gezien heeft, zal er een onuitwischbaren indruk van meenemen. Het is deze indruk, dien ik altijd weer ontvang bij het lezen van René de Clercq's natuurgedichten.

Gedichten is hier niet het juiste woord. Ook liederen niet. Natuurschilderingen zijn het. Niet voor niets laat hij zijn Harmen Riels schilder worden en spreekt van „zijn doorborstelen en geweldigen verfgloed”. Dat doorborstelen en die gloed van zijn machtige,

¹⁾ Frans Hals was in 1580 te Antwerpen geboren. Nadat de Zuidelijke Nederlanden door Parma waren onderworpen, kwam hij, nog vóór 1600, naar het Noorden, en woonde verder zijn leven lang te Haarlem.

verbeeldingskrachtige woord, die exuberantie van kleur en licht, dat teugellooze uitvieren van wat hij ziet, dat niet ophouden te spreken erover, die jonge, overweldigende hartstocht in zijn natuurbeschouwing, in het nauwste verband staande met de bewustere zon-aanbidding van later, waarvan ik in mijn „Mededeelingen” heb gewaagd, dat is het meest eigene in René de Clercq’s jonge kunst, zijn eigen „manier”, die geen der Tachtigers vóór hem gevolgd had, en die hij gevonden heeft — in die jongelingschap, waarvan de eerste jaren, naar zijn eigen woorden zoo gedoken voorbijgingen — op de velden en de akkers van zijn land. Ziet mij zoo iets eens aan!

DAGERAAD.

De wolken liggen in lagen
Van balken op balken gespreid,
Met gouden beslag beslagen,
En blauwe belegsels beleid.

Roosgele gabben ¹⁾ en kerven
Gaan beurtelings open en dicht.
Nog nauwelijks geboren, sterven
Te zamen schaduw en licht.

En alle de wolken gloeien
Van boven tot beneên.
En vlakker, al vlakker vloeien
Ze in goudene waters uiteen.

De zonne wankelt en wiggelt
Op 't klinkklaar koperen veld,
Met rozige reten doorriggeld,
En speierende ²⁾ spelden doorspeld.

¹⁾ Gabbe = gapende wonde.

²⁾ Speieren = sterk glanzen, sterk glinsteren.

Nu wappert in vurige vouwen
De vlammeende morgenvlag,
En de schamele boomen aanschouwen
Den heerlijk rijkenden dag.

Dit is een voorbeeld uit zeer, zeer vele ! En
dit woordgeweld zet zich door in alle natuur-
beschrijving, van regen zoowel als van zon.

„LENTEREGEN.

Slagwater plast de regen.
De zonne scheurt de lucht
En teekent op de wegen
Haar tooverende vlucht.

Het giet, het giet gestadig !
Geen losse droppels meer ;
Maar vast en ijzerdradig,
Rechtreesemend ¹⁾ en zeer....”

En zoo voort, veertien strofen lang.
En wie kent niet dien heerlijken lentezang :

„Als 't bruine veld
Groen openzwelt
Met bloem en halm en loover,
Dan waait de wind
Er welgezind,
Dan lacht de zon erover....” enz.

¹⁾ Reesemen = aaneenrijgen.

Die zang van het ontkiemende lenteveld, die, in prozawoorden verwerkt, weerkeert op blz. 29 en 30 van „Harmen Riels”.

Of die andere, fel rechtstreeks treffende natuurbeschrijving, van een naderend, zich ontladend en weer overgaand onweer op een zomernamiddag, een zomervlaag, die men in versregels op blz. 36—38 van „De Vlasgaard” („Na noene brandt de zon al dieper, dieper”, tot en met „De zonne schingt en lacht op hun geschater”), en in proza op blz. 39, 40 en 41 van „Harmen Riels” terugvindt, en die ik nooit ergens anders mooier heb gelezen.

Zoo vond René de Clercq de bron van het eigene in zijn kunst in de aanschouwing van zijn land. Is het te verwonderen, dat bij hem de vaderlandsliefde in de sterkste mate is gebonden aan den grond?

De door Goethe in zijn woorden : „Sie (het gevoel van saamhoorigheid) schafft aus kleinen Kreisen Welt in Welt” uitgedrukte gedachte vindt men met betrekking tot den

bodem nergens treffender terug dan in het
Noodhoornlied

MIJN VADERLAND.

Het eerst had ik u lief, West-Vlaandren mijn.
Dat moest 't begin, 't begin der liefde zijn.

Maar groeiend voelde ik, en een scheiding
viel,
Heel Vlaandren, heel schoon Vlaandren in
mijn ziel.

Thans is mijn geest gerijpt, mijn liefde gansch:
Mijn lied en leven luidt: Groot-Nederlandsch.

Natuurlijk zou René de Clercq de groote
dichter niet zijn, die hij is, wanneer zijn
liefde zich niet alzijdig menschelijk had ont-
wikkeld! En uit zijn zeer jongen tijd, uit
den bundel „Voor het volk”, dateert dan
ook reeds het gedicht, dat mij als school-
jongen om de kracht en den eenvoud van
zijn zeggings en de diepe schoonheid van

zijn gedachte zoo onweerstaanbaar boeide, dat het mij voor goed aan den dichter René de Clercq heeft verknocht : „Mensch zijn”.

Ja : „Mijn lied en leven luidt : Groot-Nederlandsch”. Maar daarbij zou het niet blijven staan, het lied en het leven van René de Clercq. Het sloeg met onweerstaanbare kracht de vleugels uit naar nog ruimer gebied. En weer : met de nauwste verbondenheid aan den grond. Nadat het in „Nagelaten Gedichten” opgenomen korte gedicht „Aarde is zoo schoon” was ontstaan, rijpte al dra bij hem de overtuiging, dat dit slechts als een vooroefening tot iets grooters was te beschouwen. En zoo ontstond het heerlijke breede gedicht, waarmee thans de laatste uitgave van den „Noodhoorn” opent :

„AARDE.

Mijn wieg, mijn huis en gaarde,
mijn groene bed, mijn graf,
Aarde,
mijn Aarde....” enz.

Toch was het er zeer ver van verwijderd, dat René de Clercq zich overal op aarde thuis zou hebben gevoeld ! Zelfs niet dadelijk en zonder meer overal op zijn „Dietsche aarde”. Neen, in de eerste jaren van zijn verblijf in Noord-Nederland heeft het heimwee hem dikwijls geplaagd. De herinneringen en gedachten aan zijn geboorteland, in sterke mate levendig gehouden door haar, die hij toen reeds als zijn vrouw mocht beschouwen, maar die nog steeds in Vlaanderen verbleef, lieten hem geen rust, ook in zijn arbeid als scheppend kunstenaar niet. Maar laat ik René de Clercq zelf hierover laten spreken. Hij doet het het doordringendst in zijn brief aan Ria van 10 Juni 1920. „Ik moet zingen, zingen. Gisteren heb ik „Het lied van het vlas” geschreven ¹⁾, dat ik hoor met geweldige massa's, vierstemmig Ria lief, nu eerst weet ik, wat dat alles is Gij hebt mij jong, frisch en muzikaal gemaakt.

¹⁾ Als compositie n.l. Als gedicht dateert het reeds van veel vroeger.

En zoo uit zich mijn heimwee naar mijn geboorteland in *herschependen* zang. Ik zie, ik hoor werkelijk heel mijn streek terug! Mijn plan is om een cyclus uit te geven met bewerking van.... of iemand anders van 't vak; die cyclus zou heeten: „Het Dorp”, „Dorpsleven”, „de Leielanden”, of zoo iets. Een twintigtal liederen, sluitende met het vlaskoor”.

Het zal wel aan mij liggen, maar ik heb nooit begrepen, waarom hij zoo heel gaarne op zijn beste liederen muziek zag gecomponeerd. Noch de door hemzelf, noch de door Hullebroeck of anderen erop vervaardigde muziek maakt die liederen, waarvan de taal en niets dan deze de muziek oplevert, mooier. „Het lied van het vlas” is als gedicht al zoo klankrijk, dat daar met muziek waarlijk niets aan te verbeteren valt!

HET LIED VAN HET VLAS.

Zaaiers en wiedsters, slijters ¹⁾ en booters ²⁾
Al dat hoeven en hekkens ³⁾ heeft ;
Hooge schelvers en diepe roters ⁴⁾,
Al dat zwingelt ⁵⁾ en spint en weeft —
Jubelt en zingt en zwaait de handen !
Viert het edelste veldgewas !
Leven de Leie en de Leielanden,
En 't vlas, en 't vlas, en 't vlas !

¹⁾ Slijten = het met de handen uit den grond trekken van het vlas.

²⁾ Booten = het afkloppen van de zaadbollen van het vlas, hetgeen met zware houten boothamers geschiedt.

³⁾ Hekken = vierkante houten bak, waarin het vlas, na geboot te zijn, naar de roters wordt gebracht. „Al dat hoeven en hekkens heeft” : de boer zelf en zijn knechts.

⁴⁾ Roten : een reinigende bewerking van het vlas, waarbij de onbruikbare deelen worden uitgeschoten en het vlas in het water gestoken.

⁵⁾ Zwingelen : een verdere reinigende bewerking van het vlas, nadat het geroot is ; evenals het slijten en booten, een zwaar werk.

Herelkes, goud in groen gegoten,
Bloemekes, blauw gelijk de lucht,
Bollekes, dik en dicht gesloten,
Glanzende zaden, vrome vrucht !
Jubelt en zingt en zwaait de handen !
Viert het edelste veldgewas !
Leven de Leie en de Leielanden,
En 't vlas, en 't vlas, en 't vlas !

Eindt er een arbeid, een ander begint er,
Zerp is het zweet, maar zoet het loon.
Weelde in den zomer, weelde in den winter,
't Jaar is gesierd met een vlassen kroon.
Jubelt en zingt en zwaait de handen !
Viert het edelste veldgewas !
Leven de Leie en de Leielanden,
En 't vlas, en 't vlas, en 't vlas !

Er waren ook dagen, dat zijn heimwee zich
in scherper vormen openbaarde.

IK KAN U NIET VERGETEN.

Ik kan u niet vergeten,
Mijn simpel landekijn,
Bij menschen, die veel weten,
Veel hebben en veel zijn.

Ik heb u nooit verloren
Uit de oogen van mijn ziel,
Mijn dorpken en mijn toren,
En vaders zingend wiel.

Dat zingend wiel van vader,
Het bracht, met staag geruisch
Den rijken avond nader
En 't bruine brood in huis.

Draait door mijn zang bij tijden
Een harder ronken rond,
Het maakt in lust en lijden
Mijn armen trots gezond.

Dat kunnen wij, Hollanders, in onzen zak steken ! Toch hield hij ook van Holland. En er is zelfs een streek, waarop hij langzamerhand iets van de warme liefde voor zijn geboortegrond heeft overgedragen : het Gooi. Hij heeft er begraven willen zijn. Dat zijn ziel er de rust mag vinden, die in zijn leven nooit haar deel was.

J. J. WIJNSTROOM.

Amsterdam, Pinksteren 1937.

SLOTMEDEDEELINGEN.

En nu zal ik voorloopig eens zwijgen. Op 12 Juni verschijnt alleen „De eerste ouders”, in prachttuitgave. In November verschijnt dan „Harmen Riels” en mijn levensbeschrijving van René de Clercq.

EEN FANTASTISCH LEUGENAAR.

De heer Raf. Verhulst, gewezen stadspoëet en gelegenheidsrijmelaar van Antwerpen, wijdt in het Vlaamsch-nationalistische weekblad „'t Vlaamsche land" van Zondag 25 April een beschouwing aan „De vier waanvoorstellingen van René de Clercq". Dat van verschillende zijden, die René de Clercq om zijn Vlaamsch-nationale overtuiging niet welgezind zijn, met modder zou worden gegooid, had ik verwacht, en dit is dan ook gebeurd. Maar dat een zich noemend Vlaamsch nationalist, iemand die met René de Clercq in het aktivisme heeft gestaan, zich niet zou ontzien, dermate grof tegen hem te keer te gaan, — dat had ik niet verwacht. Ik zou erover gezwegen hebben, ware het niet, dat het stukje zoo fantastisch leugenachtig was. Alle onjuistheden recht te zetten zou te veel van het geduld van den lezer vergen. Ik neem de twee sterkste staaltjes eruit.

1. Niets is hatelijker en gemeener dan verkeerd citeeren. De heer Verhulst citeert de tweede strofe van „Het lied van Bacchus” (te vinden in de „Mededeelingen”). Hij laat daarbij den 5en en den 6en regel geheel weg, en geeft het refrein aldus :

„De hemel drinkt en de aarde drinkt.
Waarom zouden wij niet drinken?”

Nu vraag ik U! In plaats van het kernachtige : „Hoe zouden wij 't niet doen?” Ik weet niet, of „'t Vlaamsche land” een lezerskring heeft, die in staat is, de schoonheid of stunteligheid van een gedicht aan te voelen. Maar zoo ja, dan is het zonde en schande dat zoo'n kwast maar kalmweg de gedichten van René de Clercq verfomfaaid onder de oogen van zijn lezers kan brengen!

2. De heer Verhulst insinueert, dat de drie door mij in de „Mededeelingen” voor de eerste maal gepubliceerde heidensche gedichten door René de Clercq zelf niet voor publicatie zijn bestemd omdat ze niet

goed genoeg waren. Dit terwijl ik hem uitdrukkelijk op blz. 27 het tegendeel heb meegedeeld. De tweede bewuste leugen dus ! Hierbij zal ik het laten. De heer Raf. Verhulst is niet jong meer. Geeft hij zich nog wel voldoende rekenschap van wat hij leest en schrijft ?

Er heeft zich een René de Clercq-genootschap gevormd, waarvan het bestuur bestaat uit : den Heer J. H. Broekman, Dr. J. de Decker, Ds. J. D. Domela Nieuwenhuis-Nijegaard, Mejuffrouw Roza de Guchternaere, en Mr. J. J. Wijnstroom.



BRINKMAN PROD. NR. 8



60 12 255

DEPOT NED. PUBL.



2 132 124